

L'aparador bibliogràfic del CETA

Publicacions de l'Associació cultural del Matarranya

Els amics de l'Associació Cultural del Matarranya ens han fet arribar les darreres obres aparegudes amb el seu segell. Continuem trobant a faltar el seu òrgan portaveu, la revista *Sorolla't*, malgrat la qual cosa volem felicitar-los per l'excel·lent línia editorial empresa ja de temps. Les obres rebudes, a les quals farem referència tot seguit molt breument, són *La fauna del Matarranya. Vertebrats, Lo banc de la paciència i altres narracions i Miracles de la Mare de Déu de la Font i altres poesies esparses*.

La fauna del Matarranya. Vertebrats

Miquel Blanc i Grau
Pròleg de Guillem Chacón
Associació Cultural del Matarranya
(Lo trill, 6)
Calaceit, 1999
267 p.

«...res no vares aprendre a escola, ni el nom dels arbres del teu paisatge, ni el nom de les flors que veies, ni el nom dels ocells del teu mont, ni la teua pròpia llengua...»

Són paraules del cantautor

Raimon, citades per en Guillem Chacón i Cabas al pròleg del llibre que en aquests moments ens ocupa. Paraules que per a molts de nosaltres amaguen una trista veritat. El llibre que arriba en un moment més que oportú. No se'ns ensenyà a conèixer la nostra terra, el nostre entorn. Un entorn, el dels nostres rius i muntanyes, que avui mateix, tots ho sabem, perilla.

No volem donar la veu d'alarma, és a altres a qui els correspon fer-ho, com tampoc no és el lloc més adient una senzilla ressenya bibliogràfica. Volem, això sí, remarcar l'excel·lent ajut, el magnífic suport que en aquests casos poden significar obres com la d'en Miquel Blanc i Grau. Obres que ens permeten conèixer allò que ens envolta (i conèixer vol dir estimar), donar a cadascuna d'aquestes petites bestioles anònimes, que de vegades, ens creuem, el seu nom, saber que n'hi havia moltes ja desaparegudes, foragitades, extingides sense miraments per l'acció de l'home. Era desitjable? Certament pot ser ben poc plaent trobar-se davant d'un llop. Pel que fa a això tots hem sentit les velles contalles dels avis, però de vegades ens preguntem també amb quin dret decidim els humans qui pot viure i qui no.

Blanc i Grau ens en parla d'aquests éssers, i ho fa amb amor, amb tendresa. Es limita als vertebrats, tot dient-nos el treball immens que suposaria fer-ho dels insectes. Aus, rèptils, amfibis, peixos, tots susciten el seu interès, del majestuós salvatge a la més humil de les serpetes d'aigua. En alguns moments podem entreveure, a més dels seus dots d'observador, un to lleugerament humorístic, com quan,

en fer referència al voltor negre, ens diu: «Per aquí només n'hi ha un exemplar despistat que viu barrejat amb els voltors comuns del Port des de l'any 1976».

Ens parla també dels animals extingits, els quals malauradament són massa, alguns de tan bells com el linx, altres que, com el trencaossos, encara habitaven al Port a principis del segle XX (se cita un immadur que va romandre tot l'estiu de 1997 a Nonasp). I també d'alguns, la continuïtat dels quals a les nostres contrades està seriosament amenaçada; un exemple colpidor, la simpàtica llúdriga, malgrat que continuï deixant-se veure de temps i temps en indrets tan propers i familiars com el pont de pedra de Vall-de-roures.

Al costat de la descripció de cada animal hi trobem, bellament dibuixada, la seva imatge i també un mapa amb la seva àrea de distribució (o de nidificació en el cas de les aus). L'obra es completa amb una breu bibliografia, un índex de noms i un mapa de la comarca.

Neus Pallarès Casals

Lo Banc de la Pacència
i Altres Narracions

Quèntos d'una iaia de Queretes,
Filomena Llerda Vallès,
explicats pel seu net,
Tomàs Riva Muñoz

EDICIÓ A CURA D'ARTUR QUINTANA

Lo banc de la paciència i altres narracions

Qüentos de una iaia de Queretes, Filomena Llerda Vallès, explicats pel seu net, Tomàs Riva Muñoz. Edició a cura d'Artur Quintana. Associació Cultural del Matarranya (Lo Trull, 4). Calaceit, 1999. 90 p.

Artur Quintana i Font, paisà nostre i professor de la Universitat de Heidelberg, s'ha mostrat tostemps interessat en la recopilació i preservació de la literatura popular catalana de la Franja, zona que en certa manera podríem qualificar de problemàtica donada la forta influència, gairebé diríem hegemonia que, almenys en l'aspecte escrit, hi exerceixen altres llengües, sobretot el castellà. Literatura de la qual, fins fa poques dècades, se n'havien recollit tan sols mostres escadusseres d'ací i d'allà, i entre elles, en paraules del mateix Quintana, ni un sol conte.

Tot això però, sembla que s'ha anat esmenant, són molts els que han pres consciència de que la tasca és urgent, de que cal preservar aquests testimonis, aquestes relíquies d'un temps que s'esvaneix irremediablement davant dels nostres ulls. Amb la generació dels més grans se n'anirà també tot el que fora el seu món, el món dels nostres

avantpassats. Així doncs, no resulta gens estrany l'èxit assolit entre els lectors pel recull que ara ens ocupa, dia a dia l'hem vist desaparèixer de les prestatgeries i aparadors de les nostres llibreries i esdevenir, a nivell local, allò que hom anomena, fent servir un anglicisme molt en voga, un vertader *best-seller*. Quelcom que mai no hagués pogut imaginar aquella àvia de Queretes, Filomena Llerda Vallès, nascuda el 1885 i que gaudí del privilegi (llavors raríssim en una dona) de l'alfabetització, mentre explicava els seus contes al net Tomàs.

En total, deu narracions degudes a la memòria d'un únic informant, la qual cosa els confereix una inusual homogeneïtat. Narracions estranyes, amb molts elements fantàstics (i també, de vegades, escatològics) que poden semblar-nos allunyats, aliens. Castells, reis, prínceps i princeses a la tranquil·la Queretes? Doncs això i més, dracs, bruixes i bruixots, bandolers, tresors amagats, dimonis, hi sovintegen, semblen eixir d'èpoques remotes, parlar-nos d'altres països, malgrat estar totes les narracions ambientades en terres del Baix Aragó i Matarranya. Tanmateix, ja ho sabem, el món de la fantasia no té límits.

Un conte que se surt de la tònica general, una excepció, és el primer, el que dóna títol al llibre, *Lo banc de la paciència*, una història mil voltes repetida i mil voltes escoltada que, en parlar-nos de la joventut llunyana, de les il·lusions esvanides, ens deixa un regust melangiós. Potser degut a això aquesta narració ens sembla molt més propera, ens hi identifiquem amb més força. Totes elles però es llegeixen amb gust i amb interès.

NPC

Miracles de la Mare de Déu de la Font
i Altres Poesies Esparses

DESIDERI LOMBARTE

EDICIÓ A CURA D'ARTUR QUINTANA

Miracles de la Mare de Déu de la Font i altres poesies esparses

Desideri Lombarte Arrufat. Edició a cura d'Artur Quintana i Font. Associació Cultural del Matarranya (Lo Trull, 5). Calaceit, 1999. 231 p.

Parlar d'en Desideri Lombarte és, entre nosaltres, fer-ho d'un enyor, d'una nostàlgia, sentir una mancança. Nascut a Pena-roja l'any 1937, mort el 1989 als cinquanta-dos anys, l'Aragó catalanoparlant perdé amb ell una figura cabdal de la seva literatura. L'aparició d'aquest volum coincideix amb el desè aniversari del seu traspàs.

I fou Artur Quintana, incansable en la seva tasca de recopilar i donar a conèixer tant l'obra dels nostres escriptors com la literatura popular, anònima, la que passa de manera oral de generació en generació, qui tingué cura del present recull. Poesies inèdites o bé d'altres esparses, aparegudes en diferents publicacions al llarg dels anys. Per a la qual cosa consultà la bibliografia de Carles Sancho sobre Desideri Lombarte i diferents arxius particulars, començant pel del propi poeta, al qual li va permetre l'accés la seva muller, Rosalia Gil. L'amic Artur... («S'apropa la primavera / i baixarà l'Artur —au migratòria— / de les boires del nord a les clarors

/ mediterrànies»).

Llegint-lo, assaborint-lo, podem veure com estimava Lombarte la seva terra, els seus costums, les seves tradicions. La pietat popular, senzilla, la dels nostres avantpassats, apareix perfectament reflectida en *Miracles de la Mare de Déu de la Font de Pena-roja*, transcripció dels que ens narrava frai Roque Alberto Faci l'any 1739 en la seva obra *Aragón Reyno de Christo y Dote de María Santíssima*. Hi trobem il·lustrats el vell costum dels ex-vots (la petita nau que ofrenà un mariner que s'havia trobat en perill de mort), les falses acusacions de bruixeria contra una donzella, el penediment del pecador... tot un món que avui pot semblar-nos perdut, molt llunyà.

Agraïm doncs aquest recull que ens permet gaudir la poesia, l'obra d'en Lombarte. D'un gran poeta malaguanyat. Encara que en alguns moments puguem estremir-nos en llegir «Pot ser la mort la meua llibertat?»

Potser un pressentiment?

NPC

Contalles del Port

Vicent Pellicer Ollés

Contalles del Port

Vicent Pellicer Ollés
Cossetània Edicions
Valls, 2000
88 p.

El Vicent buscava les fonts del Port, i es va trobar tot un món de vivències i històries que no podien restar callades, inclús després de la publicació: *Les Fonts del Port*.

El Vicent buscava les fonts del Port i va trobar els savis del Port, savis de la cultura popular que és el nostre patrimoni més important, perquè és la nostra història, el nostre paisatge, els nostres costums,...

Contalles del Port dona veu a algunes de les persones que varen viure o varen anar a treballar als Ports: pastors, carboners, llenyataires, ... Gent del nostre Port que ens explica en primera persona com vivien, com treballaven, quins problemes tenien, quines coses aprofitaven dels Ports: la fusta, l'herbatge, la caça, les herbes medicinals... Tot això alternat amb alguns contes i llegendes que sempre hem escoltat a casa, i que s'han transmès de generació en generació: *Lo salt del Barber*, *La cova del Moro*, *Lo llop blanc*, *Joan l'Onso*, *Lo Pastoret del mas de Gorra*, *Els set lladres del mas de la Serreta*, ... Poc importa si són veritat o estan exagerats, perquè, com diuen Quico el Cèlio, el Noi i el Mut de les

Ferrerries al seu darrer disc: *L'important és que s'ha dit, i això vol dir que algú ja ho ha escoltat. I si s'han dit serà per necessitat!*

El llibre se centra en cinc zones del Port: Lo Port de Beseit, lo d'Arnes, Horta de Sant Joan, Alfara de Carles i Mas de Barberans; a més d'altres contalles i fets d'arreu del massís. A això se suma un capítol sobre la història natural del Port de Josep Raïch i Trilla on explica la geologia, la fauna, la botànica i els nostres rius del Port; i un pròleg molt ben lligat amb el llibre de Guillem Gracià Mur.

A la seva capacitat com a escriptor, en el Vicent se suma una altra molt important: El Vicent és d'aquí i quan parla del paisatge que ha vist i viscut des de petit es nota la seua estima i la seua passió, la qual cosa converteix la seua obra en una narració captivadora, que segresta el lector des de la primera pàgina fins l'última.

Aquestes *Contalles del Port* formen part, en definitiva, de la nostra memòria oral. Una memòria oral que hem d'agrair al Vicent la seua contribució per a mantenir-la viva, plasmant-la en un llibre per ara i per la posteritat.

En aquest sentit, és molt important que hi hagi una nova publicació sobre els Ports. L'escassetat de publicacions que hi ha sobre aquest massís i les poques recerques que s'han fet, contrasta amb la riquesa d'aquest paratge, tant des del punt de vista natural, com pel que fa als aspectes socials i culturals, de la gent que ha viscut aquí i als pobles del seu voltant.

Pepa Nogués